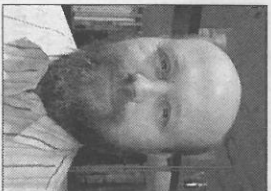

Saesaarega või Saesaareta 1.

Elamise nädalal kolmapäeva õhtupoolikul sai Taevaskoja külamaajas kokku üle poolesaja inimese, kellele läheb ühel või teisel viisil korda Taevaskoja ürgoru, kitsamalt selle Saesaare veehoidla all oleva osa saatust. Toimus kesk-konnamõju hindamise (KMH) programmi avallik arutelu, mille eesmärk oli programmi täiendamine, et KMH saaks võimalikult tõhus.

Mina osalesin koosolekul ametiülesannetes ja hoidisin kohast hinnanguvaba joont. Käesolev kirjatöö kajastab seevastu isiklikku arvamust ja on mõeldud ärigitama inimesi, kellele teema korda läheb, endasse vaatama ja ausalt küsima, miks nad ühte või teist lahendust eelistavad.

Tauno Jürgenstein,
Keskonnaagentuuri
projekti juht

Ma puudega paljastatud vee-pinnale, mis tüüpiline meie metsajärvetele.

Pais ise tundus küll võimas, aga ohtlik ning üle selle rohetava betoonpinna ni-risev õhuke veekiht ei jät-nud just erilist muljet. Oli nõukaage ja valgeks vööba-tud kivihoones eemal puu-de vahel undasid turbiinid, mille kaudu näis kulgevat kogu veevool.

Paigaga seotud elamus tuli muudugi Suur- ja Väike-Taevaskojast. Milline looduse ürgvormide haruldane mäng ja kooskõla! Oitse voolavast veest kerki-viiruline ja sile (kuhu inim-käsi polnud ulatunud end tüürikses ajalukku kraa-pima) kõrgustesse püüdlav kaljusein, mis poolkaares kulgevana paigale kui kait-seks loodud. Vastukaaluts lammiору lauge muruplats mäjesteeilike määndide rü-pes. Kõik see moodustamas erilise lummuusega paika, mis lausa kutsus hõiska-

Vastukaja

ma, hundi-ratast viskama ja ringi jooksuma ning hiljem vaikselt lõkketule ääres istudes ümbritsevat aukar-tustundega imetlema.

Tol korral andis küllap tuntuva lisaemotsiooni isiklik romantiline hetk, mil vaevalt pimeevas juu-niõs sai käest kinni jalu-tatud pliki sealseid metsi-listena tunduvaid metsa-radu iidsete puude all ja kuulatud ööbikute kaunist keelt.

Sõidud Lonny ja kannuga

Sellest peale on Taevaskoja olnud minule eriline paik ja täna arvan mõistvat tead-janaiste-meeste tähendusi sellest kui erilise väega ko-hast, kus muistselt aega-dest meie metsarahva ri-tusi läbi viidud.

Olin sattunud sinnakanti palju kordi, kuid ei juurel-nud aastate vältel Saesaare paisjärve ega selle loodust-kujundava mõju üle. Näis, et see lihtsalt on seal para-tamatult ja oli vaid natuke tüütu, et järvel ei saanud mujalt eriti ligi, kui üksnes paisu juurest, kust ujuma minnek tundub veelaskme ähvardava läheduse tõttu natuke kõhe ning mille «iir-varamnas» jala pudelikillu otsas lõhkusin. Järvepar-

vega Lonny olen sõitnud korra ja meenuv emotsioon on igavus ning et justkui liiga vara pöörati tol korral tagasi - kaugemad kääru-d jäid kõik nägemata.

Korda kolm olen sealt-kandi jõge mõõnud kannu-matkal ja mälestus neist on ühes osas ärvavahetamiseni sarnane - peale ägedalt kiirevoolulist, vilkust ja osavust nõudvat algust saabus esmalt Kiidjärve, mis õnneks oli lühike, ent see-järvel Saesaare paisutusala, mille seisva veega kilomeet-reist end jõuga läbi tuli «töötaada». Kogu lõbusalt alanud matkale, olenevalt pikkusest, kas äärmiselt tüütu lõppakkord või vae-vu ärakannatav vahe-etapp.

Silmad avas raamat

«Ahja jõe ürgorg» Siis, ühel kaunil talvapäeval vana Lõuna-Eesti talu küllastades, avati mu sil-mad. Riinult satvus näppu-rasitud olemisega, ent ko-guni isikliku pühendusega Eerik Kuumari raamatuke: «Ahja jõe ürgorg» (1968, kordustrükk 1972). Soovitan seda lugeda kõigil, kes paiga vastu huvi tun-nevad ja lugeda seda enne, kui hakatakse Saesaare tu-levase saatuse kohta oma arvamust avaldama.

Brošüür annab suurepä-rase ülevaate, milline oli

Ahja jõgi siinnes ürgorus enne paisu rajamist. Ei ole kahtlustki, et meie tunnus-tatud looduseuurija elas seda vägivaldalt ürgloo-duse kallal tõeliselt üle, üritades aastaid hiljemgi ameiinlike veenda, et see suur rumalus tuleb heas-tada. Et tuleb taastada jõgi oma algse sängis, tuua taas nähtavale arvukad taevaskojad või paed nagu neid kohalikud samuti ni-metavad, koopad, allikad, karestikud ja lamminiidud.

Paraku ei sobinud see idee nõukaaja mitsurinihliku mentaliteeti loodusest ar-muandide võtmisest, nagu ei saanud inimselt ka tun-nistada, et komsomoli löök-ehitus oli olnud vigane.

Uuringu tulemusi oodatakse septembriks

Nüüd on minu küsimus, kas oleme täna võimelised seda viga lõpuks tunnista-ma ja mitte üksnes tunnista-ma, vaid ka heastama? Või pärandame järeltuleva-tele põlvedele jõge kägista-va betoonmonstrumi seni-sel kujul, haruldased loo-dusvormid uputatud ja ko-gu aina paisuv külastus-koormus üksnes kahe ligi-päasetava looduse püha-koja õlgadele?

Heakene küll, täna me veel ei tea, kas ja mil mää-ral endise taastamine üldse võimalik on. Just selleks

toimuvadki lähikuudel põhjalikud uuringud ja viiakse läbi KMH, et selle võimalikkuses/võimatuses veenduda. Tulemusi on oodata septembriks.

Kuid kolmapäevasel koosolekul istudes ei saanud jääda märkamata, et häält tegid peale üksiku vapra vanema daami vaid need kohalenuhnu, kes olid igal juhul ürgoru taastami-se vastu. Seda olukorras, kus veel ei otsustata paisu saatust, kus me veel iseigi ei tea, kas paisu likvideeri-mine on üldse reaalne.

Elukogemus ütleb, et sel-lise häälestatuse põhjus saab olla üksnes asjaolu, et vastuseisjaid kas ei huvita-gi uuringute tulemus või on hirm muutuste ees ja teadmatus niivõrd suur, et ahnuükski mõte sellest paneb püksid püüli söeluma.

Vaatame mõlemat põh-just lähemalt. Kui uuringu-te ja KMH tulemus ei hu-vita, siis järelikult ollakse veendunud, et praegune olukord ja Saesaar on koi-ge parem mitte ajaloolise jõe kaheharulise karestiku vahel asunud saarena, vaid paisu ja veehoidla nimetu-sena (millisel juhul Sae-saart kui sellist ei eksis-teeri).

Mis võib olla sellise veen-dumuse põhjus?

(Järgneb.)